

วัดหลวงชนิดใหม่

&

บวชเรียนหาญไป เมืองไทยได้วัดหลวงตา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

งานทอดกฐินพระราชทาน

ที่

วัดญาณเวศกวัน

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

๑. วัดหลวงชนิดใหม่

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - ธันวาคม ๒๕๓๒

— สมคมศิษย์เก่า มจร. พิมพ์เป็นมูตาสถักกระ ในวาระที่พระภิกษุเจ้าหน้าที มจร.
ได้รับพระราชทานเลื่อนและแต่งตั้งสมณศักดิ์, วันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธ.ค. ๒๕๓๒

พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ปรับปรุง) - ตุลาคม ๒๕๖๘ ๒,๐๐๐ เล่ม

—งานทอดกฐินพระราชทาน ที่วัดญาณเวศกวัน
วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

๒. บวชเรียนหาญไป เมืองไทยได้วัดหลวงตา

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - ตุลาคม ๒๕๖๘ ๒,๐๐๐ เล่ม

—งานทอดกฐินพระราชทาน ที่วัดญาณเวศกวัน
วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

แบบปก: ชัยยุทธ ลาภชนทรัพย์กุล

พิมพ์ที่:

อนุโมทนา

หนังสือเล่มนี้ เป็นธรรมทาน เพื่อร่วมอนุโมทนาในโอกาสที่ นายบุญฤทธิ์ ศรีธรรมย์ โดยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบวรราชธรรมนิเทศ วรราชธานีบุรีรัตน์ องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐิน และอัญเชิญมาทอดที่วัดญาณเวศกวัน ในวันอาทิตย์ที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

กฐินพระราชทาน เป็นเครื่องแสดงถึงพระบรมราชูปถัมภ์ต่อพระบวรพุทธศาสนา ที่แผ่ไปยังวัดวาอารามทั้งหลาย กระจายไปทั่วราชอาณาจักร พร้อมทั้งพระมหากรุณาธิคุณที่โปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่พสกนิกร ต่างบุคคล ต่างองค์กร ที่มีโอกาสได้รับผ้าพระกฐินพระราชทานไปบำเพ็ญกุศลตามศรัทธาของตน พร้อมทั้งเป็นเครื่องหมายแห่งความจงรักภักดีของประชาราษฎร์ ซึ่งมีความปลาบปลื้มใจในการที่ได้มีโอกาสโดยเสด็จพระราชกุศล เป็นสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างองค์พระมหากษัตริย์ และพระพุทธศาสนา กับประชาราษฎร์ทั่วแผ่นดิน

ขออนุโมทนา นายบุญฤทธิ์ ศรีธรรมย์ ผู้ได้ทำหน้าที่เป็นเสมือนสื่อของความสัมพันธ์ที่กล่าวมา ในการบำเพ็ญบุญกุศลสำคัญ คือ การทอดกฐิน ที่เป็นสังฆทานประเภทกาลทานครั้งนี้ โดยมีศรัทธาในพระรัตนตรัย และมีน้ำใจเกื้อกูลต่อพระสงฆ์ และต่อพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีน้ำใจปรารถนาดีสามัคคีกันกับพุทธบริษัททั้งปวง ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นคงยืนนานเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งปวงสืบไป

๑

ขอคุณพระรัตนตรัย และบุญจริยาแห่งกฐินทานนี้ เป็นปัจจัย
อภิลาภช่วยชัยให้ นายบุญฤทธิ์ นางวโรทัย ศรีวะรัมย์ พร้อมทั้ง
ครอบครัว ญาติมิตร และบรรดาผู้ร่วมศรัทธาทิ้งปวง จงเจริญปีติ
ปราโมทย์ พร้อมด้วยจตุรพิธพรชัย งอกงามในธรรม ดำรงใน
ความสุขเกษมศานต์ ทุกเมื่อสืบไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๑๕ กันยายน ๒๕๖๘

สารบัญ

อนุโมทนา.....๗

วัดหลวงชนิดใหม่.....๑

การศึกษาเป็นปัญหาใหญ่ ทั้งของชาติ และของพระศาสนา..... ๒

มีแต่การบำรุงที่รับเข้ามา ไม่ได้ศึกษาที่จะให้ธรรมออกไป.....๕

คุณสมบัติของพระเณร พึงให้เป็นอย่างที่ได้มีหลักตั้งไว้.....๙

ทบทวนหลักการ ประสานกับการสำรวจตรวจสอบปัจจุบัน..... ๑๒

ลงท้าย จะเจริญมั่นคงทรงสภาพดีอยู่ได้

ก็ต้องตั้งตัวอยู่ในความไม่ประมาท.....๑๙

บวชเรียนหายไป เมืองไทยได้วัดหลวงตา....๑๗

ที่แท่นั้น วัดคือสถานศึกษา

จึงเป็นแหล่งวิทยามาแต่นานไกล.....๒๐

ให้วัดเล็กเป็นที่เล่าเรียน

ชาวบ้านสูญเสียโอกาสในการศึกษา ๒๒

อยู่วัด เรียนไม่มี เมื่อให้ธรรมไม่ได้

พระก็วุ่นไปกับการได้ลาภ..... ๒๕

มองดูสังคม เห็นปัญหาการศึกษา

การพัฒนาจึงจะเป็นไปได้ ๒๘

วัดหลวงชนิดใหม่*

ขอเจริญพร ท่านอุปนายกสมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ทำหน้าที่แทนนายกสมาคม
ขอเจริญพรเป็นกรณีพิเศษ แก่อาจารย์ที่ปรึกษาของสมาคมฯ และท่าน
กรรมการ พร้อมทั้งสมาชิกของสมาคมฯ ทุกท่าน

วันนี้ อาตมาภาพได้รับอาราธนา มา เรียกได้ว่าเป็นกรณีพิเศษ
เพื่อจะได้มาพบปะกับคณะกรรมการของสมาคมฯ ในการประชุมนี้

การมาครั้งนี้ มิได้มีเรื่องอะไรที่จะพูดเป็นการเฉพาะ เรียกได้
ว่าเป็นการมาพบปะกันกับท่านผู้เป็นศิษย์เก่า ซึ่งในจำนวนนี้ก็มิ
หลายท่านที่เป็นอาจารย์ของอาตมาภาพเอง นับว่าเป็นโอกาสที่
น่ายินดีมาก ที่ได้มาพบกับท่านอาจารย์เก่า และท่านที่อยู่ในรุ่นราว
ใกล้เคียงกัน ตลอดกระทั่งท่านที่เป็นศิษย์รุ่นน้อง ในแง่นี้ก็ถือว่า
เหมือนกับว่าเป็นคนใน ที่ได้มาพบปะอย่างเป็นพี่น้องกัน

แต่ในเวลาเดียวกัน อีกแง่หนึ่ง ก็เป็นการมาพบปะกันในงาน
พระศาสนา เพราะว่าทุกท่านนี้มาทั้งในฐานะที่เป็นบุคคลผู้ร่วมใน
กิจการของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เป็นสถาบันการศึกษาของ
ทุกๆ คนร่วมกัน และในฐานะที่สถาบันการศึกษาแห่งนี้ทำงานเพื่อ
พระศาสนา เพื่อสังคม

* สัมมนาเทวัญของ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ในโอกาสประชุมสามัญประจำปี
สมาคมศิษย์เก่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๓๒

เพราะฉะนั้น เราพบปะกันทั้ง ๒ ฐานะ ในฐานะที่ท่านทั้งหลาย เป็นศิษย์เก่าของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้มาเป็น กรรมการ เป็นสมาชิกของสมาคมฯ นั้น ทุกท่านก็มาจากสถาบันแห่งนี้ ต้องการเห็นสถาบันเจริญเติบโตงอกงามยิ่งๆ ขึ้นไป และจะได้มีความสามารถที่จะดำเนินกิจการต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวัตถุประสงค์เพื่อความเจริญมั่นคงของพระศาสนา และเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม แก่ประเทศชาติ

กิจการของสถาบันแห่งนี้เป็นที่ชัดเจนอยู่แล้ว ก็คือเป็น สถาบันการศึกษา เราต้องการให้การศึกษาของมหาวิทยาลัยนี้เจริญ ยิ่งขึ้นไป และการที่การศึกษาของสถาบันการศึกษาเจริญยิ่งขึ้นไปนั้น ก็เพื่อให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีความสามารถที่จะทำกิจพระ ศาสนา เพื่อประโยชน์แก่พหุชน ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เริ่ม ตั้งแต่ได้ทรงส่งพระสาวกออกจาริกประกาศพระศาสนา

เพราะฉะนั้น รวมความก็คือว่า การทำงานของเรา มี วัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมุ่งไปที่ประโยชน์ของสถาบัน ประโยชน์ของ ประเทศชาติ และประโยชน์ของพระศาสนาทั้งหมด

การศึกษาเป็นปัญหาใหญ่ ทั้งของชาติ และของพระศาสนา

ในการนี้ เราก็มາให้ความสำคัญแก่การศึกษา ซึ่งมองในแง่ ของพวกเราเอง ก็แน่นอนอยู่แล้วว่ามีความสำคัญ แต่ถ้ามองไปถึง สถานการณ์ของพระศาสนาและสังคมปัจจุบัน จะเห็นว่า เรื่อง การศึกษานี้ ยังมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอีก

อาตมภาพนี้ก็เป็นผู้หนึ่งที่มีความรู้สึกมาเป็นเวลานานแล้วว่า การพระศาสนาของเราเนี่ย อยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วง มีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย มีความเสื่อมโทรม มีความอ่อนแอ มีความบกพร่อง ย่อหย่อนหลายอย่าง และในความบกพร่องย่อหย่อนอ่อนแอเนั้น ปัจจัยสำคัญก็คือ ความเสื่อมโทรมในทางการศึกษา

ปัจจุบันนี้ การบวชก็ยังีตามประเพณีสืบต่อมา การบวชนั้น ไม่ได้ลดน้อยลง พระเถรก็มีจำนวนมากขึ้น ปัจจุบันนี้ มีสถิติเข้าไปถึง ๔๐๐,๐๐๐ แล้ว แต่ว่าตัวเลขนี้ก็ยังไม่ค่อยแน่นอน อาตมภาพดูสถิติ เมื่อสัก ๑๐ ปี มาแล้ว ก็ ๓๐๐,๐๐๐ กว่าแล้ว และต่อมาก็ได้เห็น ตัวเลขในรายงานการพระศาสนาเพิ่มขึ้น บางปีมีถึง ๕๐๐,๐๐๐ กว่า แต่บางปี ลดมาสัก ๔๐๐,๐๐๐ แต่ตอนหลังนี้ ไม่ค่อยแน่ใจกับ รายงานของกรมการศาสนา ว่าจะเป็นรายงานที่ถูกต้องแท้จริง หรือไม่ เพราะว่าทำไมตัวเลขมันขึ้นๆ ลงๆ ปีหนึ่งเป็นแสน

แต่ดูแล้ว รวมความก็คิดว่า ปัจจุบันนี้มีพระเถรไม่ต่ำกว่า ๔๐๐,๐๐๐ ซึ่งเป็นตัวเลขที่มาก แสดงว่าการบวชยังสืบต่อมา ตามปกติ แต่พร้อมกับการบวชนั้น สิ่งหนึ่งที่เราหวัง ก็คือการเรียน หรือการศึกษา เพราะคำว่าบวชของเรานี้ มาคู่กับการเรียน จนกระทั่งเราเรียกว่าการ “บวชเรียน”

แต่สภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ น่าเป็นห่วง นี่ก็คือว่า การบวช ยังคงมีอยู่ ยังแพร่หลายอยู่มากมาย แต่การเรียนดูเหมือนว่าจะไม่ พ่วงมาด้วยการบวชเท่าที่ควร บางแห่งมีการบวช แล้วก็มี การเรียน แต่หลายแห่ง มีการบวช แต่ไม่มีการเรียน ประเพณีบวชเรียน ชักจะกร่อนลงไป เหลือแต่การบวช

ถ้าเรื่องเป็นอย่างนี้ ก็น่าเป็นห่วง เพราะว่า การบวชนั้นจะมี
ความหมายได้ ก็ด้วยการเรียนที่ตามการบวชนั้นมา

การบวชนั้น เป็นจุดเริ่มต้นเพื่อจะได้นำคนเข้าสู่การศึกษา
หรือสู่การฝึกหัดอบรม แต่ปัจจุบันนี้ เรามีการเข้ามาสู่เพศบรรพชิต
จริง แต่เมื่อไม่มีการศึกษาเล่าเรียน การบวชนั้นก็ค่อนข้างจะเลื่อน
ลอย ได้แต่รูปแบบ คือว่า เนื้อหาสาระของการบวชนั้น ก็เพื่อจะได้มี
การศึกษาอบรมและเล่าเรียน แต่เมื่อบวชมาแล้ว ไม่ได้เล่าเรียน ก็ถือ
ว่าไม่ได้สาระของการบวช

คนจำนวนมากมาบวชแล้ว ก็กลับออกไป โดยไม่ได้รับ
การศึกษาอบรม บางทีไม่เห็นคุณค่าของพระศาสนา หรือสึกออกไป
แล้ว ยิ่งกลับไม่เห็นคุณค่าหนักขึ้นไปอีก กลายเป็นว่า ก่อนบวชนั้น
ยังมีความรู้สึกเห็นคุณค่าเลื่อมใสศรัทธาอยู่บ้าง แต่สึกออกไปแล้ว
กลับมีความรังเกียจหรือดูถูกอะไรทำนองนี้ คือดูถูกบุคคลที่อยู่ใน
พระศาสนา ซึ่งถ้าเป็นอย่างนี้ ก็แสดงถึงความเสื่อมโทรม

ถึงแม้ที่วານี้จะเป็นการมองในแง่ของส่วนที่ร้าย โดยส่วนที่ดีก็
ยังมีอยู่ เรายังไม่ถึงกับหมดหวัง แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าสภาพที่ไม่ดีนี้
มันเพิ่มขยายมากขึ้น ก็จะน่าเป็นห่วงมาก

ที่นี่ ไม่เฉพาะผู้ที่บวชตามประเพณี เพียงระยะสั้นๆ ๓ เดือน
๒ เดือน ๑ เดือน จนกระทั่งที่สั้นลงเหลือแค่ ๗ วัน ที่ว่าบวชแล้ว
ไม่ได้เรียน ไม่ได้เห็นคุณค่าของพระศาสนาเท่านั้น แม้แต่คนที่บวช
นานๆ บางทีก็ไม่ได้เรียน กลายเป็นการบวชแบบที่ว่า เข้ามาอาศัย
พระศาสนาเลี้ยงชีพ บวชอยู่เฉยๆ ไม่ทำงานทำการ แค่นี้ได้เข้ามา
พักผ่อน อะไรต่างๆ เหล่านี้ ดูเหมือนจะมากขึ้น

สภาพอย่างนี้เป็นอย่างที่หลายท่านเคยได้ยินแล้วว่า **มีวัดหลวงชนิดใหม่เพิ่มมากขึ้น คือ วัดหลวงตา** หมายความว่า พระที่อยู่ในวัด เป็นผู้ที่เข้ามาบวชในช่วงวัยที่มีอายุมากๆ คือ เมื่อแก่แล้วทำอะไรไม่ได้ จึงมาบวช เมื่อบวชแล้ว ก็ไม่ได้เล่าเรียนศึกษาอะไร ไม่มีความรู้ ได้แต่อยู่รักษาวัดเฉยๆ ผู้บวชในวัยที่จะศึกษาเล่าเรียนจริงๆ มีน้อยลง

ที่พูดมานี้ คือสิ่งที่พ้องถึงสภาพความเสื่อมโทรม ในหมู่ผู้บริหาร ในหมู่ผู้ปกครองสงฆ์เอง ก็รู้กันอยู่ถึงปัญหานี้ว่า เวลานี้มีวัดหลวงชนิดที่ ๔ คือวัดหลวงที่ต่อจากชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี มาเป็นวัดหลวงตา เพิ่มมากขึ้น ปัญหานี้ พอดีตระหนักรู้ แต่ทำอย่างไรจะแก้ได้ นี่เป็นเรื่องสำคัญ

มีแต่การบำรุงที่รับเข้ามา ไม่ได้ศึกษาที่จะให้ธรรมออกไป

ที่นี่ ปัญหาที่เข้ามาถึงแกนกลางยิ่งกว่านั้น ก็คือ แม้แต่ผู้ที่บวชเข้ามาแล้วได้เรียน แต่ในระบบการศึกษาของเราเท่าที่มีอยู่นี้ หลักสูตรต่างๆ สับสนมาก ทำให้เกิดความขัดแย้งและความวุ่นขึ้นในใจของพระเถระเอง คือบวชมาแล้ว แม้จะอยากเรียน แต่ไม่รู้จะเรียนอะไรดี หรือบางทีสิ่งที่จัดให้เรียน ก็ไม่ตรงกับใจ เรียนด้วยความฝืนใจ เบื่อหน่าย หรือเรียนไปๆ พระเถระมีคุณภาพดีขึ้นในทางธรรมวินัยหรือไม่ เจริญขึ้นไปในไตรสิกขาหรือเปล่า

สภาพอย่างนี้เป็นไปมากมาย ถ้าแพร่หลายออกไป ก็น่ากลัวมากกว่าพระศาสนาจะอยู่ได้อย่างไร เพราะว่าจิตใจของคนที่อยู่ในพระศาสนานั้น ไม่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นสภาพของความสับสนและขัดแย้ง

ที่ว่าสับสนและขัดแย้งนี้มีใช่เฉพาะในใจของตัวบุคคล แต่ออกไปเป็นความสับสนขัดแย้งกันในกลุ่มพระรุ่นเก่ากับพระรุ่นใหม่ หรือในระหว่างพระผู้น้อยกับพระผู้บริหาร คือไม่รู้ลึกถึงคุณของพระผู้ใหญ่ พระผู้ใหญ่มิได้อยู่ในฐานะเป็นผู้ให้บุญและมีคุณ คือมิได้ให้การศึกษา มิได้ให้สิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิต แต่กลายเป็นผู้ที่คอยห้ามปราม คอยกีดกัน เมื่อมีความรู้ลึกอย่างนี้เกิดขึ้น ก็ส่อไปถึงสภาพแตกสลายในวงการพระศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงมาก

ที่นี้ ระบบการศึกษาของเราเท่าที่มองเห็น มีสิ่งที่ส่งสัญญาณเตือนถึงภัยอันตราย คือว่า พระเณรจำนวนมากมาย แม้จะได้รับการศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์แล้ว มองดูไปไม่ค่อยเห็นว่าจะมีใจรักพระศาสนา ความรู้ลึกมีส่วนร่วมในพระศาสนาก็มีน้อย รู้ลึกเป็นตัวใครตัวมัน เป็นเรื่องของแต่ละคน ใครจะหาผลประโยชน์ได้ หรือใครจะศึกษาเล่าเรียนให้ได้เป็นทางชีวิตของตนเอง ก็ไปของตัวๆ แต่โดดเดี่ยวผู้เดียว ความรู้ลึกอย่างนี้มีมาก ไม่มี ความรู้ลึกมีส่วนร่วมในพระศาสนา ความรักพระศาสนาไม่ค่อยมี พระศาสนาเป็นอย่างไร ฉันก็ไม่เดือดร้อนด้วย ฉันอยู่ต้อยอยู่รอดไปได้ก็แล้วกัน เป็นอันว่า นอกจากความรู้ลึกรักพระศาสนาจะไม่ค่อยมีแล้ว ก็ไม่ค่อยมีความรู้ลึกเป็นส่วนร่วมด้วย นี่เป็นสภาพจิตใจที่น่าเป็นห่วง

แล้วต่อไปอีก ความรู้ลึกตระหนักในหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ก็ไม่ค่อยจะมี

หน้าที่ของพระเณรนี้ โดยหลักใหญ่ก็รู้จักเรียกว่าศาสนกิจ นอกจากเล่าเรียนแล้ว ก็ปฏิบัติตามหลักการที่ได้เล่าเรียนไปแล้วด้วย แล้วก็เอาสิ่งที่ได้เล่าเรียนศึกษาปฏิบัติเป็นประสบการณ์ที่ได้ประจักษ์ผลนี้ ไปเผยแผ่สั่งสอนแก่ผู้อื่น ทั้ง ๓ อย่างนี้เป็นหน้าที่ของพระเณร

หน้าที่ตั้งว่านั่น กำหนดโดยความสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ระหว่างตัวพระเณรเองกับวัด และความสัมพันธ์ระหว่างตัวพระเณรนั้นกับพระศาสนา แล้วก็ความสัมพันธ์กับประชาชนกับสังคมทั้งหมด

ความสัมพันธ์ระหว่างพระเณรกับประชาชนนั้น ก็เป็นเรื่องที่สำคัญมาก คือ ตามหลักการของพระศาสนา พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วว่า ภิกษุสามเณรนั้นอาศัยชาวบ้านในแง่ของอาวาสถาน ส่วนชาวบ้านก็จะได้ประโยชน์จากภิกษุสามเณรในแง่ของธรรมทาน

หมายความว่า ภิกษุสามเณรนั้นได้รับการบำรุงเลี้ยงจากชาวบ้านในด้านปัจจัย ๔ แล้ว ก็เอาธรรมะนี้ไปตอบแทนชาวบ้าน ไปสั่งสอนอบรม พระพุทธเจ้าตรัสบอกไว้ว่า ถ้าการตอบแทนกันในลักษณะที่เอื้ออาวาสถานและธรรมทานต่อกัน ยังเป็นอยู่เป็นไปด้วยดีแล้ว การดำรงอยู่ ดำเนินไป และอุดมการณ์ของพระศาสนา ก็จะสามารถเป็นไปได้

แต่ทีนี้ ในปัจจุบันนี้ เท่าที่มองดู ก็มองเห็นว่า พระเณรนั้นยังคาดหวังอาวาสถานจากประชาชนมาก แต่ความตระหนักในหน้าที่ที่จะให้ธรรมทานแก่ประชาชนนี้ มีน้อย มีความรู้สึกเหมือนกับว่า เราบวชเข้ามาแล้ว ก็ได้รับการบำรุงจากประชาชน เอาเพียงแค่เราให้ปัจจัย ๔ มา เราได้บุญไปแล้ว ก็แล้วกัน ไม่ตระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องนำเอาธรรมะไปให้แก่ประชาชน นี่เรียกว่า ขาดความรู้ ขาดความตระหนักในหน้าที่ของตน ซึ่งต้องบอกว่าเป็นสัญญาณแห่งความเสื่อมของพระศาสนา นี่เป็นประการหนึ่ง

แล้วอีกประการหนึ่ง ตามมากับหน้าที่ ก็คือความรับผิดชอบ ต่อประชาชน ต่อสังคม ต่อพระศาสนา และต่อวัดของตนเอง นี่ก็ไม่ค่อยมี ภัยอันตรายเกิดขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นภัยดัง ภัยเงียบ หรือภัยแฝงเร้น ก็ไม่ใส่ใจ ไม่ค่อยไหวตัว ไม่รู้สึกกระทบกระทั่งเดือดร้อน คล้ายอย่างที่ว่า อยู่กันไปโดยเอาตัวรอดได้เฉพาะตน

ทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องที่ต่อเนื่องกัน ถ้ามีความรู้สึกเป็นส่วนร่วม ในพระศาสนา ในวัด รักพระศาสนา ก็จะทำให้เกิดความรู้สึก รับผิดชอบ และทำให้เอาใจใส่ต่อหน้าที่ ทั้งหมดนี้โยงถึงกันทั้งหมด ถ้าไม่มีความสำนึกตระหนักรู้นี้ มันก็คือความเสื่อมที่แสดงตัวขึ้นมา ตั้งแต่ในจิตใจของพระเณรแต่ละองค์ๆ นั้นทีเดียว

ในสภาพปัจจุบันนี้ เห็นได้ว่า ความสำนึกตระหนักรู้เหล่านั้น ขาดหายไป พระเณรแทบไม่มี หรือหาได้ยากที่จะมีความรักในพระศาสนา รู้สึกเป็นส่วนร่วมในพระศาสนา หรือตระหนักรู้สำนึกในหน้าที่ของตน ต่อประชาชน ต่อวัด ต่อพระศาสนา และมีความรู้สึก รับผิดชอบร่วมด้วย

จึงเป็นเรื่องของปัญหาที่ว่า เราจะทำอย่างไรให้การศึกษา สร้างคุณสมบัติเหล่านี้ขึ้นมาได้ ถ้าการศึกษาไม่สามารถทำคุณสมบัติเหล่านี้ให้เกิดมีขึ้นมาในตัวในใจของภิกษุสามเณรแล้ว ก็พึงมองเห็นว่า การศึกษานั้นไม่สำเร็จผล เราเอาสภาวะเหล่านี้เป็นเครื่องวัด หรือตรวจสอบการศึกษาที่มีอยู่

เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่ว่า คงจะต้องมีการปรับปรุง การศึกษากันอย่างมาก โดยมีความหมายและความมุ่งหมายตามนัย ที่กล่าวมานี้ เมื่อพระเณรมีจิตสำนึกในใจอย่างนี้ ก็เป็นทุนอย่างดีที่จะทำหน้าที่ให้แก่พระศาสนาต่อไป

คุณสมบัติของพระเณร พึงให้เป็นอย่างที่ได้มีหลักตั้งไว้

อย่างไรก็ดี คุณสมบัติของพระภิกษุสามเณรที่จะทำงานพระศาสนาได้แท้จริงนั้น แคนั้นคงไม่เพียงพอ จึงมานึกว่า เราจะตั้งจุดหมายของการศึกษาอย่างไร หรือมองว่า พระเณรทั้งหลายที่จะเชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาแล้วนี้ ควรจะมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง แล้วก็ทำให้มองไปที่พระพุทธเจ้าว่า ได้เคยตรัส เคยทรงแสดง หรือเคยทรงสอนว่าอย่างไร

ทีนี้ก็มานึกถึงตอนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เมื่อทรงพบมารอาราธนาให้ปรินิพพาน พระองค์ไม่ทรงยอมรับอาราธนาของมารนั้น โดยตรัสบอกเงื่อนไขว่า ถ้าพุทธบริษัท ๔ ยังไม่มีคุณสมบัติต่อไปนี้ๆ พระองค์ก็จะยังไม่ทรงปรินิพพาน แต่เมื่อใดสาวกทั้ง ๔ บริษัท มีคุณสมบัติครบตามที่ทรงตั้งไว้นั้น พระองค์ก็จะปรินิพพาน

ทีนี้ คุณสมบัติของพุทธบริษัท ๔ นั้น คืออะไรบ้าง ถ้าค้นดูในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในมหาปรินิพพานสูตร (เช่น ที.ม.๑๐/๙๕/๑๒๒) ก็ให้เห็นชัด คุณสมบัติ ๓ ประการของสาวกทั้ง ๔ บริษัท ก็คือ

คุณสมบัติที่ ๑ ว่า ภิกษุทั้งหลาย (ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย ก็เช่นเดียวกัน) จะเป็นสาวกที่ *วิยตฺตา* ฉลาดเฉียบแหลม *วินีตา* ได้รับการฝึกศึกษาอย่างดีแล้ว *วิสวทา* แก่ล้าวกเล่า *พหุสฺสุตา* เป็นพหูสูต *ธมฺมชรา* ทรงธรรม *ธมฺมานุธมฺมปฺปินฺนา* ปฏิบัติธรรมได้ถูกต้องตามหลักการที่สอดรับสมกัน นี่เป็นข้อที่ ๑ คือ ได้ฝึกได้ศึกษา มาอย่างดี มีความรู้ชำนาญในธรรมวินัย และปฏิบัติได้ถูกต้อง

คุณสมบัติที่ ๒ ว่า สกั ชาจริยกั อุกฺคเหตุวา ชาจิกฺขิสฺสนฺติ เป็นต้น บอกว่า เรียนรู้คำสอนของอาจารย์แล้ว นำไปบอกกล่าวเล่าแจ้งแสดงไขขยายความแจกแจงอธิบาย ให้คนอื่นรู้เข้าใจได้

ข้อนี้บอกว่า นอกจากตนเองเรียนรู้และปฏิบัติได้ถูกต้องแล้ว ก็เมตตามีน้ำใจที่จะไปแนะนำสอนคนอื่นด้วย โดยสามารถนำเอาความรู้หรือหลักคำสอนนั้นไปชี้แจงอธิบายให้ผู้อื่นรู้เข้าใจได้ รวมแล้วเป็น ๒ ชั้น คือ คนที่จะเอาไปสอนนี้ ต้อง

ก. มีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการบอกเล่าให้ผู้อื่นได้รู้เข้าใจด้วย

ข. มีความสามารถที่จะชี้แจงแสดงไขอธิบายให้เขาเข้าใจได้

คุณสมบัติที่ ๓ ว่า อุปปนฺนํ ปรปฺปวาทํ เป็นต้น คือบอกว่า เมื่อมีปริพาธ คือคำสอนนอกพระศาสนา หรือหลักลัทธิอย่างอื่น ปลอมปนแปลกแทรกเข้ามาในพระศาสนา มีผู้ว่าร้ายหรือทำคำสอนให้ผิดเพี้ยน ก็สามารถชี้แจงอธิบาย กำราบปริพาธได้ หักล้างความรู้เข้าใจที่ผิดเพี้ยนไป ให้เกิดความรู้เข้าใจที่ถูกต้องได้แจ่มแจ้งชัดเจนสำเร็จผลเป็นที่น่าอัศจรรย์

เป็นอันว่า รวมแล้วเป็นคุณสมบัติหลัก ๓ ประการ และมีใช้เฉพาะพระภิกษุเท่านั้น แต่ต้องครบบริพัทธ์ทั้ง ๔ คือ ทั้งภิกษุ ทั้งภิกษุณี ทั้งอุบาสก ทั้งอุบาสิกา จะต้องมียุทธสมบัติเหล่านี้พร้อมบริบูรณ์

ในบางพระสูตร ขยายออกไปอีก ถึงกับบอกว่า ภิกษุ ก็ต้องทั้งพระเถระ ทั้งมชฌิมะ ทั้งนวกะ ภิกษุณี ก็ต้องทั้งพระเถรี ทั้งมชฌิมะ ทั้งนวกะ แล้วอุบาสก ก็ทั้งฝ่ายพรหมจารี และทั้งฝ่ายกามโภคิ อุบาสิกา ก็ทั้งฝ่ายพรหมจารี และทั้งฝ่ายกามโภคินี ทั้งหมดนี้ หมายความว่า ทุกส่วนของบริษัท ๔ ที่อยู่ในชุมชนพุทธนี้ ทุกบุคคลจะต้องมียุทธสมบัติ ๓ ประการนี้ และพระองค์ก็ทรงตั้งเป็นเงื่อนไขว่า ถ้าบริษัททั้ง ๔ ที่เป็นสาวกของพระองค์นี้ มียุทธสมบัติครบถ้วนตามนี้แล้ว พระองค์จึงจะปรินิพพาน ถ้าไม่เป็นอย่างนี้ พระองค์ก็จะยังไม่ปรินิพพาน

ตอนที่มารมาอาราธนาให้พระพุทธร่องค์ปรินิพพาน ก็มาทวงเอาสัญญาข้อนี้ โดยบอกว่า เวลานั้น พระสาวกทั้ง ๔ บริษัทได้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามนี้แล้ว พระองค์จึงควรจะปรินิพพานได้แล้ว พระพุทธร่องค์ทรงพิจารณา ก็เห็นว่าเป็นอย่างนั้นจริง จึงทรงรับอาราธนาของมาร แล้วก็ทรงปลงพระชนมายุสังขาร

เรื่องที่เล่ามานี้แสดงหลักการที่ดี เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เอง เป็นการกำหนดคุณสมบัติของพระสาวก ที่จะสืบต่อดำรงพระศาสนา เมื่อพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน พระองค์ได้ทรงใช้หลักนี้ เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายในปัจจุบัน ก็ควรจะใช้หลักนี้ด้วย โดยนำมากำหนดเป็นคุณสมบัติของผู้ได้รับการศึกษาในพระธรรมวินัยนี้ ว่าเป็นผู้พร้อมที่จะทำหน้าที่สืบต่ออายุพระศาสนาได้หรือไม่

บางทีเราอาจจะชอบจะถนัดที่จะมองในแง่ของความรู้ที่เรียกว่าเป็นวิชาการ แม้แต่ที่นิยมเอ่ยอ้างความเป็นเลิศทางวิชาการต่างๆ นั้น ก็เป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ถ้ามาดูคุณสมบัติที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในที่นี้ จะเห็นว่าความเป็นเลิศทางวิชาการนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งอยู่ในคุณสมบัติข้อแรกเท่านั้นเอง คุณสมบัติที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นี้ เป็นทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติการ นำออกสู่การปฏิบัติให้ออกผลได้จริง มีคุณค่าสมจริงในการสืบต่อพระศาสนา มิใช่เป็นคุณค่าทางวิชาการเพียงอย่างเดียว

เพราะฉะนั้น จึงขอเสนอว่า ปัจจุบันนี้ ในสถาบันการศึกษานี้ ก็ตาม หรือในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งหมด ก็ตาม น่าจะได้นำหลักการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้นี้ มาใช้เป็นมาตรฐานชี้วัด เป็นเครื่องตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ได้รับการศึกษา ว่าพอแก่การหรือยัง หากว่ามีความสามารถอย่างที่กล่าวมานั้น ก็คงจะพอใจได้

ทบทวนหลักการ ประสานกับการสำรวจตรวจสอบปัจจุบัน

ที่ว่ามานี้ ก็พูดไปโดยสำรวจตรวจดูจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แล้วก็ได้มองเห็นอย่างทีกล่าวนมาแล้วว่า พระภิกษุสามเณรมากมายนั้น อย่าว่าแต่ผู้ที่ไม่ได้เล่าเรียนศึกษา แล้วประพฤติวิปริต เคลื่อนคลาดไขว้เขวไปต่างๆ ที่เป็นการเสื่อมโทรม เท่านั้นเลย แม้แต่พระเณรที่เรียกว่ามีการศึกษาดี ก็ยังไม่มีคุณสมบัติให้ครบดี ที่จะไปตามหลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ อย่างที่ได้ว่ามาแต่ต้นนั้น บางทีบอกว่ารักพระศาสนา แต่ความรู้สึกมีส่วนร่วม ก็ไม่ค่อยมี ความรู้ตระหนักในสมณกิจ ก็ไม่ค่อยมี จิตสำนึกในความรับผิดชอบ ก็ไม่ค่อยมี

แล้วมาสอบดูคุณสมบัติ ๓ อย่างที่ได้พูดไปแล้ว

ข้อที่ ๑ เป็นผู้มีความรู้เหลียวฉลาดแกวักกล้ำในหลักธรรมวินัย

- ก) ได้ชื่อว่าเป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า
- ข) พร้อมทั้งปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักที่สอดรับสมตามต่อกัน

ข้อที่ ๒ เรียนรู้เข้าใจปฏิบัติได้ด้วยตนเองแล้ว นำไปบอกเล่า แจกแจงแสดงไขอธิบายขยายแก่คนอื่น ให้เขารู้เข้าใจปฏิบัติได้ด้วย

ข้อที่ ๓ เมื่อมีภัยอันตรายแก่พระศาสนา เกิดมีลัทธิภายนอก เป็นวาทะแปลกปลอมขึ้นมา ก็สามารถทำความชัดเจนชี้แจงความจริงแก้ไขการบปรวาพวานั้นได้

สามข้อที่ว่านี้ ทำได้หรือไม่ มองดูสภาพปัจจุบันนี้ เหตุการณ์ทั้งหลายฟุ้งออกมาให้เราสามารถสำรวจตรวจตรามองเห็นสภาพนี้ได้เต็มที่ จึงได้เอามาปรารภเป็นข้อห่วงใย

เราทั้งหลายล้วนอยู่ในวงการศึกษานี้ด้วยกัน สมาคมศิษย์เก่า
นี้ก็มิวัตุประสงค์ในการที่จะเกื้อกูล หรือว่าจะช่วยอุปถัมภ์บำรุง
หรือช่วยเป็นกำลังให้แก่สถาบัน คือมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ใน
การที่จะดำเนินการศึกษา โดยที่พร้อมกันนั้น ในฐานะที่มากท่านก็
เป็นระดับครูอาจารย์ ก็คงมีส่วนช่วยเป็นอันมาก ไม่เฉพาะในการสั่ง
สอน แต่ขยายไปถึงการที่จะกระตุ้นแม้แต่การบริหาร การดำเนินงาน
และตัวกิจกรรมในการศึกษาเอง ที่จะให้ได้สมวัตุประสงค์ตามหลัก
คำสอนของพระพุทธเจ้า จึงคิดว่าทำอย่างไรเราจะมาช่วยกัน

เวลานี้ก็เป็นระยะกาลที่สมควรแก่การปรับปรุงเป็นอย่างยิ่ง
เหตุเภทภัยต่างๆ ก็ได้เกิดขึ้นมาอย่างมากมาย ภัยอันตรายที่เกิดขึ้น
ในเวลานี้มันมิใช่จะเกิดขึ้นมาได้ปั๊บปั๊บ แต่แท้ที่จริงนั้น มันต้องมี
เวลาฟักตัว แล้วนอกจากนั้น มันก็ต้องมีสภาพที่เสื่อมอยู่ก่อนแล้ว
เป็นช่องโหว่ และรวมเป็นปัจจัย

สิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นภัยอันตรายนี้ จะมีขึ้นได้ มันต้องอาศัย
สภาพความเสื่อมโทรมนั่นเองมาเป็นเหยื่อ มาเป็นเชื้อ ดังจะเห็นได้
ง่ายๆ อย่างที่กำลังประสบปัญหากันในเรื่องสันติโลกนี้ ก็เป็นเรื่องที่
ฟ้องตัวเองอย่างดี

ในตัวปัญหาเองนั้น มันเป็นเรื่องของภัยอันตราย และเป็น
ความเสื่อมแก่พระศาสนา แต่มันเกิดขึ้นได้อย่างไร ที่มันเกิดขึ้นได้ ก็
เพราะในศาสนานี้มีสภาพเสื่อมโทรมอยู่แล้ว ความเสื่อมโทรมนั้น ทั้ง
เป็นเหยื่อ แล้วก็เชื้อด้วย

ลงท้าย จะเจริญมั่นคงทรงสภาพได้อยู่ได้ ก็ต้องตั้งตัวอยู่ในความไม่ประมาท

ที่ว่าเป็นเหื่อนั้น ก็คือ เพราะว่าพระภิกษุสามเณร หรือว่า คน หรือว่ากุลบุตรจำนวนมาก บวชเข้ามาแล้ว อย่างที่ว่า บวชแล้ว ไม่ได้เรียน ไม่ได้รับการศึกษา เมื่อไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ก็ไม่รู้พระธรรมวินัย แล้วก็รู้อย่างไรที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะถูกต้อง เมื่อไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไรให้ถูกต้อง ก็ประพฤติผิดพลาดวิบัติไขว่ไขว่ไปต่างๆ แล้วก็กลายเป็นสภาพเสื่อมโทรม ในวัด ในพระศาสนา เคลื่อนไปด้วยพระเถระที่ไม่ดี ไม่มีความรู้ และมีความประพฤติเสียหาย พระเถระเหล่านั้น ตัวเองก็ไม่ได้รับประโยชน์ที่เป็นสาระจากการบวชนั้น แล้วก็ไม่สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม ให้แก่พระศาสนาได้

มิใช่เท่านั้น นั้นยังไม่พอ ยิ่งกว่านั้นก็คือ พอมีบุคคลภายนอกที่ไม่ชอบใจพระเกิดขึ้นมา เขามองเห็นสภาพเสื่อมโทรม เห็นพระเถระประพฤติตัวไม่ตัวอย่างนี้ ก็ยกขึ้นเป็นข้อติเตียน เอาไปเป็นเครื่องโจมตี

คนที่ติเตียนนั้นมี ๒ พวก พวกหนึ่ง ก็โจมตี ติเตียนด้วยความปรารถนาดี อยากให้มีการแก้ไขปรับปรุง แต่อีกพวกหนึ่งมีเจตนาร้าย ต้องการทำลาย ก็เลยได้เหยื่อ บุคคลที่ประพฤติไม่ดีเหล่านี้ เท่ากับเป็นเหยื่อให้เขา หรือเป็นสภาพที่เขาจะยกขึ้นมาเป็นข้อโจมตีได้เต็มที่ เพราะมันเป็นความจริงอย่างนั้น ใครๆ ก็มองเห็น พอพูดขึ้นมา ก็เห็นเป็นจริงอย่างนั้น คนก็เชื่อไปตามง่ายๆ

ตกลงว่า ในสภาพเสื่อมโทรมนี้ นอกจากว่าตัวผู้ประพฤติไม่ดี ไม่มีความรู้ในธรรมวินัย จะไม่สามารถทำประโยชน์แก่ตนเองแล้ว ความประพฤติเสื่อมเสียนั้นก็กลายเป็นจุดอ่อน เป็นเหยื่อให้คนที่ไม่ปรารถนาดี คนที่ต้องการทำลายนั้น เอาไปโจมตี

ทีนี้ พอถูกเขาโจมตี พระเณรเหล่านี้ เพราะตัวไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน ไม่มีความรู้ธรรมวินัย ก็ไม่มีความรู้ความสามารถที่จะไปตอบโต้ชี้แจงอะไรได้ ก็กลายเป็นเหยื่อของเขาอย่างเดียว ไม่ต้องพูดถึงว่าจะไม่สามารถไปแก้ไข ไปกำราบปรับวาทลัทธิคำสอนที่ผิดได้ แม้แต่แค่จะเอาตัวให้รอด ก็ไม่สามารถทำได้ มีแต่เป็นเหยื่อไปเท่านั้น นี่ก็คือสภาพซึ่งเป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นความเสื่อมโทรมยิ่งขึ้นไปอีก

โดยเฉพาะในชนบทปัจจุบันนี้ สภาพที่ว่ำนั้นปรากฏทั่วไป ถ้าขึ้นละเลยปล่อยกันไปอีก ไม่รีบแก้ไข ก็ต้องเรียกว่ามีความประมาทอย่างเต็มที่ ก็จะมีแต่หายนะ เป็นความพินาศเท่านั้น

อาตมภาพมาพูดในวันนี้ ก็เลยเป็นเรื่องของการปรับทุกข์ไปอีก ได้แต่พูดเรื่องที่ไม่ดี ไม่น่าพอใจ ไม่น่าฟัง แต่มันก็คือสภาพปัจจุบันที่ปรากฏอยู่ ซึ่งเราจะต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลง

โดยเฉพาะถ้าจะมาพูดกันในหมู่ของคนทำงานพระศาสนา นี้ เรามาพูดกันในเรื่องที่ไม่ดี จะดีกว่า เพราะว่า ถ้าพูดกันในเรื่องที่ดีๆ ก็จะหลงละเลิงเพลิดเพลिनไป ดีไม่ดีก็เลยมีแต่ความประมาทลำพองใจ เพราะฉะนั้น ในหมู่ของคนที่ได้รับผิดชอบต่อการพระศาสนา ในหมู่คนกันเองภายในนี้ เรื่องที่ไม่ดีๆ จะต้องเอามาพูด เพื่อจะได้ปลุกเร้าให้เกิดมีความไม่ประมาท เพื่อจะได้หาทางแก้ไขป้องกัน

อย่างน้อย เมื่อมาพบกันในวันนี้ ก็มีความสบายใจอย่างหนึ่ง โดยมีความยินดีเป็นเครื่องเชิดชูกำลังใจ ด้วยมองเห็นว่ามีหมู่บุคคลที่มีความปรารถนาดี ที่ร่วมแรงร่วมใจพร้อมที่จะมาช่วยกันแก้ไขปัญหา และช่วยกันเชิดชูพระศาสนาในทางที่ถูกต้อง

ที่นี่ เมื่อมาพบกันแล้ว ก็เอาความคิดความเห็นมาบอกแจ้งแก่กัน มาแลกเปลี่ยนกัน มาเสริมกัน ทำให้เราได้ข้อคิด ข้อพิจารณา และได้แนวทางที่จะขบคิดแก้ปัญหามากขึ้น ก็คงจะเป็นประโยชน์ในการที่จะมาช่วยกันทำงานส่งเสริมการศึกษา...

ทางสมาคมศิษย์เก่าฯ ได้มาจัดประชุมครั้งสำคัญขึ้นขึ้น ถือเป็นปกติในรายการของสมาคมอยู่แล้ว และก็เป็นที่ไปตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในอปริหานิยธรรมสูตรที่ว่า ให้เรามีการประชุมกันสม่ำเสมอเนื่องด้วยมิตร และเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันคิดพิจารณาแก้ไขปัญหาดังๆ ที่จะทำการสร้างสรรค์ต่อไป ซึ่งคงจะเป็นเครื่องช่วยในการที่จะทำงานให้สำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ของสมาคมฯ พร้อมทั้งวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยฯ เป็นส่วนรวม

อาตมภาพขอร่วมส่งเสริมกำลังใจ โดยได้มาร่วมเป็นกายสามัคคี และก็มีจิตสามัคคีพร้อมด้วยแล้ว ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย...พร้อมทั้งบุญเจตนาของทุกท่าน จงเป็นเครื่องเชิดชู ให้พรังพร้อมด้วยจตุรพิธพรชัย มีกำลังใจ กำลังใจ กำลังปัญญา ที่จะดำเนินกิจการของสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยฯ ให้ก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขอให้เราทั้งหลายพร้อมใจช่วยกันขบคิดแก้ปัญหาของพระศาสนา ช่วยกันทำความเจริญก้าวหน้าให้สำเร็จ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และขอจงมีความร่มเย็นเป็นสุข งามงามในธรรม...ตลอดกาลนาน เทอญ

.....

หมายเหตุ:

วัดหลวงชนิดใหม่ เป็นหนังสือเก่ามาก สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยฯ จัดพิมพ์ครั้งแรก ๕ ธ.ค. ๒๕๓๒; ที่ผู้พิมพ์ และที่วัดญาณเวศกวัน ไม่ปรากฏว่ามีต้นฉบับหรือเล่มหนังสือนี้ จนกระทั่งในเดือนเมษายน ๒๕๖๗ เมื่อพระเมธีรัตนติก (จรรยา ชินวโส, ป.๖.๙) วัดอรุณราชวรารามฯ ถึงแก่กรรมแล้ว พระเมธีวชิรวิ (นพพร อริยาโณ, ป.๖.๙) ได้จัดส่งหนังสือที่เป็นนิพนธ์ของ และเกี่ยวกับ ป. อ. ปยุตโต ๑๗๘ เล่ม ซึ่งเป็นมรดกบริหารของพระเมธีรัตนติก มาที่พระครูสังฆวิจารณ์ จึงได้พบหนังสือนี้รวมอยู่ด้วยในจำนวนนั้น

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒ - ๓.ค. ๒๕๖๘ ซึ่งต้องพิมพ์หนังสือขึ้นใหม่นี้ พระครูสังฆวิจารณ์ (พงศธรณ์ เกตุภาณ, ป.๖.๕) ได้ถอดตัวอักษร พิมพ์เป็นต้นฉบับขึ้นใหม่ และตรวจทานกับเล่มหนังสือฉบับเดิม พร้อมเพื่อการตรวจชำระจัดทำเล่มหนังสือใหม่ ณ ๑ ก.ค. ๒๕๖๘

บวชเรียนหายไป เมืองไทยได้วัดหลวงตา*

หลวงพ่อบุญมา: ที่นี้ ก็มาคุยกันเรื่องอื่นต่อไป เริ่มด้วยว่า ถ้าใครมีคำถาม ก็ถาม ถ้าไม่มี ผมก็คุยไปเรื่อย ๆ มีไหม?

พระนวกะ: มี ๒ คำถามครับ เอาคำถามแรกก่อนแล้วกันครับ คือว่า วันก่อนนั้น ได้มีโยมเพื่อนมาเยี่ยมเยียนที่วัดนี้ครับ เขาเพิ่งสึกมาเมื่อกลางปีที่แล้ว คือสึกมาได้ไม่กี่เดือน ก็เลยได้คุยกันว่าอยู่วัดนี้ มีกิจอะไรบ้างที่ทำ ก็คุยกัน

อย่างผมนี้ ก็คือเล่าให้เขาฟังว่ามีเรียน มีอะไรๆ แต่เพื่อนผมที่เพิ่งสึกมานี้ เขาไม่มีเรียนเลย คือตื่นเข้ามา ทำวัตรเช้า บิณฑบาต แล้วก็ว่างถึงเย็น ทำวัตรเย็นแล้ว ก็จบ แล้วก็อยู่อย่างนั้นถึงครึ่งเดือน แล้วก็สึกออกมา โดยที่ ถ้าพูดจริงๆ บวช ก็เหมือนไม่ได้บวช ถูกไหมครับ

* จาก ซีดี-ธรรมบรรยาย ชุด “จะอย่างไรกับวิกฤตการณ์เมืองวันนี้” เรื่องที่ ๑๓ บวชเรียนหายไป เมืองไทยได้วัดหลวงตา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป. อ. ปยุตฺโต ตอบคำถาม และพูดคุยกับพระนวกะ ณ วัดญาณเวศกวัน คำ วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๕๑); พระครูสังฆวิจารย์ (พงษ์สิทธิ์ เกตุภาณ, ป.ธ.๕) ถอดตัวอักษรพิมพ์เป็นต้นฉบับขึ้นใหม่ พร้อมเพื่อการตรวจชำระจัดทำเล่มหนังสือใหม่ ณ ๒๔ ส.ค. ๒๕๖๘

แล้วผมก็เลยคิดว่า เอ๊ะ มันถูกแล้วหรือครับ ที่จะเป็นอย่างนี้ แล้วมันจะเป็นไปได้ไหม ที่จะจัดวางหลักว่า ถ้าคุณบวชเรียน คุณจะต้องได้อะไรไปบ้าง หรือว่าจะต้องมี syllabus ของการบวชเรียนนะครับ แล้วก็ได้ยินจากท่านครุฑขิตมาว่า ท่านเจ้าคุณฯ ก็เคยออกแบบ syllabus ให้กับทางสงฆ์แล้ว แต่เขาเหมือนกับว่าไม่ตอบรับ ก็เลยอยากทราบว่า เหตุผลมันคืออะไรครับ

“บวชเรียน” ทำท่าว่าเหลือแต่บวช แถมแซ่เขื่อนฟุ้งซ่านกันไป

หลวงพ่อดมเต็ญ: คือ คณะสงฆ์นั้น ในแง่ของการเน้น ท่านก็เน้นอยู่ในเรื่องการเรียนรู้ แต่ที่นี้ก็มีหลักสูตรของคณะสงฆ์ เป็นหลักสูตรที่เรียกกันว่าเหมือนเป็นไปตามประเพณี ก็มีหลักสูตรนักธรรม ถ้าเป็นของคฤหัสถ์ญาติโยม ก็เรียกว่าธรรมศึกษา แล้วก็สูงขึ้นไป หรือว่าลึกลงไป ก็คือเรียนบาลี นี่เป็นเรื่องของหลักการ

แต่ที่นี้ ในทางปฏิบัติ ก็มีปัญหาเยอะ คือมีแต่หลักสูตร แล้วก็มีการจัดสอบ การเรียนการสอน บางที่ไม่มี เหตุปัจจัยก็มีมากมาย อันหนึ่ง ถ้าเขาเป็นเรื่องราว ที่เป็นสาระ ก็คือขาดแคลนครูอาจารย์ แต่ที่ไม่เป็นสาระ คือไม่เอาใจใส่

ที่นี้ ถ้าขาดแคลนครูอาจารย์ ก็เป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขกันไป ถ้าใจอยากเรียน ก็ชวนชวายเป็น แต่ถ้าไม่ใส่ใจในการเล่าเรียนศึกษา ถึงแม้มีครูอาจารย์ ก็ไม่อยากจะเรียน ไม่ใส่ใจจัดการ

ที่นี้ คณะสงฆ์ของเรานั้น ตามที่เป็นมา เราก็พูดบ่นกันเรื่อยพูดไป ก็เหมือนกับมาต่อว่าหรือแม้กระทั่งมาด่าว่ากัน ก็ไม่เกิดอะไรขึ้น พูดกันมาไม่รู้กี่สิบปีแล้วนะ คือความเอาใจใส่ในเรื่องการศึกษานี้ มีน้อย แล้วก็จะได้ยินเสียงบ่นว่า พระนี้ชอบแต่ก่อสร้าง ได้ยินใช่ไหม?

เดี๋ยวสร้างโบสถ์ แถมไม่ใช่สร้างเฉยๆ สร้างแข่งกันเสียด้วย ในอำเภอนี้ ตำบลนี้ หรือแม้แต่จังหวัดนี้ วัดฉันจะต้องมีโบสถ์ใหญ่ที่สุด พอถึงอีกยุคหนึ่ง ชอบสร้างเมรุ ก็มาแข่งเมรุกันว่า เมรุใครจะสวยกว่ากัน แล้วก็ใหญ่ที่สุด ใช้เงินสร้างมากที่สุดในจังหวัดนี้ ก็มาอวดกัน นี่แหละ มันก็เลยกลายเป็นว่า บางยุคก็ถูกญาติโยมข้างนอกต่อว่า ว่าพระนี่ทำให้เสียเศรษฐกิจ เสียเป่ล่านะ สร้างอะไรก็ไม่สร้าง มาสร้างอย่างนี้ ก็เป็นปัญหามาเรื่อย

ทีนี้ ความไม่ใส่ใจในการศึกษานั้น ก็แพร่ไปทั่ว **หนึ่ง** ก็ไปนิยมก่อสร้างวัตถุ **สอง** ยุ่งกับเรื่องพิธีกรรม จัดกันโอ้อ่าหุหุรา ให้เด่นไถ่ยิ่งใหญ่ แล้วก็อะไรอีกอย่างหนึ่ง นึกขึ้นมาแล้ว ก็ลืมไปเลย

พระนวกะ: วัดอุ้มงคล ใช้ไหมครับ

หลวงพ่อสมเด็จ: ใช่ๆ ไสยศาสตร์ เรื่องวัดอุ้มงคลนี่แหละ เดี่ยวก็ปลุกเสกที่นั่น เดี่ยวก็ปลุกเสกที่นี่ มีพุทธาภิเษกนั้นเราก็อายุแล้วนะ แต่เดี๋ยวนี้ หนักเข้าไปอีก เดี่ยวนี้ เทวาภิเษกแล้วใช้ไหม?

แล้วนี่กันบ้างไหมนี่ เมื่อทำเรื่องพวกนี้กันนานๆ ไป หลักก็จะไม่มี ความเอาใจใส่ในการศึกษา ไม่มี ก็ไม่รู้จักหลักพระพุทธศาสนา ไม่รู้ว่าอะไรเป็นพุทธ อะไรเป็นพราหมณ์ อะไรเป็นศาสนาไหน เอาเรื่องเทวดามาเป็นพุทธไปแล้ว กลายเป็นว่า พระไปปลุกเสกเทวดาเสีย นี่ พระไปปลุกเสกได้อย่างไร เออ เทวดาต้องไหว้พระอยู่แล้ว แต่พระไปไหว้เทวดาเสียเลย มันออกนอกทางกันไปไกลมาก เราก็ได้แต่บ่นกันไป แต่ก็จำเป็น ต้องดักเตือนหรือให้สติกัน ก็ทำได้แบบนี้

ที่แท้นั้น วัดคือสถานศึกษา จึงเป็นแหล่งวิทยามาแต่นานไกล

โบราณก็บอกอยู่แล้ว ว่าบวชเรียน คำนี้มันก็ชัดเจน ความหมายมันอยู่ในตัวเสร็จแล้ว บวชเรียน บวชก็คือต้องเรียน บวชเพื่อเรียน การที่ได้บวช ก็คือการที่จะได้เรียน

ในสมัยโบราณ คนยังไม่มีการศึกษาแบบตะวันตก ก็ยังชัดใหญ่ การที่จะบวช ก็คือการที่จะเรียน เด็กไปอยู่วัดตั้งแต่ ๗ ขวบ หรือบางที บางคนไป ไม่อยู่ คือ เด็กสมัยก่อนนี้ ๗ ขวบ ก็ไปอยู่วัด หรือไม่อย่างนั้น ก็ไปวัดประจำวัน เช่น ไปส่งปิ่นโต หลวงพี่ หลวงน้ำ หลวงอา บวชเป็นพระ เด็กก็เป็นลูกศิษย์ เด็กก็ไปส่งปิ่นโต แล้วก็ไปกลับ แล้วก็ได้เรียนหนังสือกัน วัดก็เป็นแหล่งวิชาการ สอนทุกอย่าง จนกระทั่งแม้แต่วิชาฟันดาบ ไซ้ไหม?

อย่างสำนักอะไร ที่มีชื่อเสียง เดียวนี้ก็ยังมียี่ชื่อดังติดมาจากโบราณ วัดอะไรนะ? เก่งนัก ดาบที่นั่นมีชื่อเสียงมาก อ้อ สำนักพุทไธสวรรย์ นี่ก็คือ ครั้งโบราณนั้น วัดเป็นแหล่งวิชา เป็นศูนย์กลางการศึกษา เพราะฉะนั้น ในหลวงรัชกาลที่ ๕ เมื่อทรงรับระบบการศึกษาตะวันตกมา จึงให้วัดเป็นศูนย์กลางจัดการศึกษา ในต่างจังหวัด ทั่วประเทศ แล้วก็จัดการให้วัดเป็นที่เล่าเรียนศึกษา

ในการศึกษานั้น แม้แต่สมัยใหม่ ก็เอาวัดเป็นศูนย์กลาง แล้วก็เอาพระเป็นผู้บัญชาการ ก็คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ทรงตรวจการดูแลการศึกษาของประชาชนด้วย ทั่วประเทศ ไม่ใช่เฉพาะพระ เพราะว่าวัดเป็นศูนย์กลาง แล้วพระก็ต้องเป็นอันดับหนึ่ง ในการที่จะมาสอน เพราะในชนบทนี้ พระเป็นผู้มีการศึกษามากกว่าใครหมด เพราะฉะนั้น เมื่อเริ่มการศึกษา ก็ต้องเอาพระก่อน

พระก็เท่ากับว่าสอน ทั้งที่เขาเรียกสมัยก่อนว่าวิชาทางโลก และวิชาทางธรรม สอนทั้งวิชาการทางพระศาสนา แล้วก็เรื่องของ วิชาภาษาไทย เลขคณิต อะไรต่างๆ ก็เป็นมาอย่างนี้

แต่ถ้าไป สังคมไทยเราเนี่ย เรื่องการศึกษา ไม่ค่อยเอาจริงเอา จังสักเท่าไร มีคติในเรื่องชอบความสนุกสนาน ไปๆ มาๆ พอถึงอีก ยุคหนึ่ง ก็มีปัญหาคือแทรกเข้ามา

พอเปลี่ยนรัชกาล สิ้นรัชกาลที่ ๕ แล้ว ก็เริ่มแยกพระองค์ออกจากการศึกษา จะเห็นว่า แม้แต่หน่วยราชการ ก็เปลี่ยนไป

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น ทรงตั้งกระทรวง ทบวง กรม แบบสมัย ปัจจุบัน เรื่องนี้เริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๕ ในสมัยนั้น รัฐมนตรี เรียกว่า เสนาบดี เช่นว่า เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย อย่างสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้น ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นฝ่ายอุปถัมภ์ คือ ในฝ่ายพระ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำเนินการศึกษา แล้วทางกรมพระยาดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย ก็เป็นฝ่ายอุดหนุน ร่วมกัน ทั้ง ๒ กระทรวง

ทีนี้ กระทรวงที่เกี่ยวกับการศึกษาเวลานั้น เรียกว่า กระทรวงธรรมการ รัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งกระทรวงธรรมการ และใน กระทรวงธรรมการ ก็มีกรมหนึ่งที่ชื่อว่ากรมธรรมการซ้อนอีกที

พอสิ้นรัชกาลที่ ๕ แล้ว ก็แยกการศึกษากับพระองค์ออกจากกัน เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการ เป็นกระทรวงศึกษาธิการ แล้วก็ย้ายกรมธรรมการไปไว้ในวัง ไปขึ้นต่อวัง ก็เป็นอันว่า เรื่องพระก็อยู่กับกรมธรรมการ ที่เป็นหน่วยย่อยนั้นแหละ ส่วนกระทรวงธรรมการก็หมดไป เปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

ให้วัดเล็กเป็นที่เล่าเรียน ชาวบ้านสูญเสียโอกาสในการศึกษา

ตอนนี้ พระก็ค่อยๆ ต้องถอนตัวออกจากการศึกษา ต่อมาเราก็ประสบปัญหาว่า ในชนบท การศึกษาไปไม่ถึง เป็นปัญหาขาดความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งเป็นมานานมาก อันนี้เป็นปัญหาซับซ้อนมากในสังคมไทย ซึ่งทำให้ทางด้านพระเอง ก็ไม่ค่อยสนใจการศึกษา เพราะถือว่า ตัวไม่มีหน้าที่ แต่แล้วพร้อมกันนั้น ทางด้านรัฐเองก็ไม่สามารถจัดบริการการศึกษาให้ทั่วถึงได้ ชนบทก็ขาดแคลนการศึกษา

สมัยก่อนนั้น การคมนาคมมีน้อย ที่มีก็ลำบากยากเย็นมาก เด็กในชนบทจะเรียนหนังสือตั้งแต่ชั้นมัธยมขึ้นไป ต้องไปในเมือง ในกรุง จึงมาอยู่วัดกันมาก วัดช่วยการศึกษาได้อย่างสำคัญ โดยเป็นที่อยู่ที่อาศัยของเด็กนักเรียนนักศึกษาจากชนบท หรือถิ่นบ้านนอกห่างไกล แต่พระไม่ได้ไปเกี่ยวข้องกับการสอน ได้แค่ให้วัดเป็นที่อยู่ของเด็กที่ไปเรียน

เด็กในชนบท จะเรียนอุดมศึกษา ไม่มีที่เรียน ถ้าจะได้เล่าเรียน ก็ต้องเข้ามาในกรุงเทพฯ แล้วเด็กชนบทโดยมาก หรือแทบทั้งนั้น ก็ไม่มีญาติเป็นคนกรุงเทพฯ เพราะฉะนั้นก็ไปอยู่วัดกัน

ที่นี่ แค่จะเรียนในชั้นมัธยม ถ้าเข้ามาไม่ถึงกรุง ก็ไปอยู่ที่ตัวเมือง โดยไปอยู่วัดในเมือง หรือไปอยู่วัดในตัวอำเภอ วัดสมัยก่อนนั้นจึงมีลูกศิษย์พระมากมาย เพราะว่าเด็กมาเรียนหนังสือ นี่ก็จะเป็นไปตามสภาพ ที่ขึ้นต่อเหตุปัจจัยทางสังคม วัดสมัยนั้นจึงมีเด็กวัด มีลูกศิษย์วัดมากมาย ซึ่งก็คือเด็กชนบทที่มาอยู่วัดเพื่อเรียนหนังสือ เพื่อไปเรียนมัธยม ในโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ หรือโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด

ที่นี้ เด็กชนบทที่จะมาเรียนในกรุงเทพฯ ได้ แม้จะมาอยู่วัด ก็มักเป็นผู้ที่มีฐานะดีหน่อย แต่ถ้าเป็นชาวบ้านจริงๆ เป็นลูกชาวไร่ ชาวนา ที่จะมาอยู่ในกรุง แม้แต่จะมาอยู่วัด ก็ไม่ไหว แล้วจะทำอย่างไร พอจบประถม ๔ ก็จบการศึกษาภาคบังคับ อยากเรียนต่อจะทำอย่างไร พ่อแม่ก็เอาไปฝากวัดในอำเภอ หรือวัดในเมือง ไม่ใช่ไปเป็นเด็กวัด แต่ให้บวชเณรเสียเลย แล้วเณรนั้นก็มีโอกาสมากหน่อยที่จะได้ไปอยู่วัดเรียนบาลีในกรุงเทพฯ นี่ก็กลายเป็นว่า ผู้ที่บวชเณร ก็คือลูกชาวบ้านยากจน ลูกชาวไร่ ลูกชาวนา ที่พ่อแม่ไม่สามารถส่งเข้าสู่ระบบการศึกษาของรัฐ ก็ไปอยู่วัด เพื่อจะมีทางได้เล่าเรียนบ้าง

ทางด้านพระ ในวัด ท่านก็สอนไปตามระบบเก่า คือแบบนักธรรมที่สืบกันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ที่นี้ ในต่างจังหวัด พระท่านไม่ค่อยมีทุนรอนอะไร ก็จัดการเรียนการสอนกันไปตามมีตามเกิด บางที่มีคนบวชเข้ามา ก็ให้เอาหนังสือเอาแบบเรียนไปท่องกัน บางวัดในถิ่นเจริญขึ้นมาหน่อย ในอำเภอ ในตำบล ก็จัดสอนกันบ้าง แต่ถึงขนาดนั้น สมัยก่อนก็ยังเอาใจใส่กว่าสมัยนี้ ก็สอนกันไปเท่าที่สอนได้ โดยมากเรียนกันแค่นักธรรมตรี พอถึงชั้นโท-เอก ก็ดูหนังสือเอง ท่องเอาไปสอบแทบทั้งนั้น แทบจะไม่มีการสอน

แม้แต่ในชั้นนักธรรมตรี พระอาจารย์ที่มีความรู้ดี ก็มีน้อย อาจจะเป็นเจ้าอาวาส เป็นรองเจ้าอาวาส สอนนักธรรมตรี พอเข้าพรรษาที่ ๒ ถ้าเกิดได้นักธรรมตรีไปแล้ว จะสอบนักธรรมโท ตอนนี้นักต้องเรียนเอง ก็ให้ตำราคือแบบเรียน เอาไปอ่าน แรงจูงใจให้อยากได้ ก็มีอยู่บ้าง เพราะว่าได้นักธรรม ก็ยังดี จะได้มีชั้น มีชั้นอะไรขึ้นมาบ้าง

แล้วต่อมา มีการเทียบว่านักธรรมตรี เท่ากับได้ประถม ๔ แล้วก็มีเทียบต่อๆ ขึ้นไป ถ้าลาเพศสิกแล้ว ก็เอาไปสมัครราชการได้บ้าง อย่างแต่ก่อนได้นักธรรมโท ก็ไปสมัครเป็นพลตำรวจได้อะไรๆ อย่างนี้ ก็คือได้มีฐานะขึ้นมาบ้าง ต่อมา ก็มีการเทียบชั้นโน้น ชั้นนี้ ให้ชัดเจนเป็นทางการมากขึ้น ก็เป็นกันมาอย่างนี้

เรื่องก็คือว่า ทางฝ่ายรัฐ ตอนนี้มีเมื่อมีการศึกษาเป็นระบบของรัฐแล้ว ก็ไม่ได้เหลียวแลเอาใจใส่การศึกษาของคนอีกส่วนหนึ่งที่ออกไปหรือออกมาบวช โดยเฉพาะก็คือเด็กชาวชนบทที่เข้าสู่ระบบของรัฐไม่ได้ เพราะไม่มีทุนรอน แล้วก็ไปบวชเณรอยู่ เด็กพวกนี้ถูกตัดขาดจากระบบการศึกษาของรัฐไปเลย แล้ววัดจะดูแลไปอย่างไร ก็เป็นเรื่องของวัด*

คณะสงฆ์ก็ไม่มีกำลัง หรือไม่ค่อยจะมองดู คณะสงฆ์ก็ถือว่า เอาละ ท่านเหมือนกับบอกว่า ฉันจัดสอบให้ ก็ยังดีนะเธอ คือท่านมีแม่กองบาลี แม่กองนักธรรม ซึ่งมีหน้าที่จัดสอบให้ ไม่มีหน้าที่จัดการเรียนการสอน

เออ ฉันจัดสอบให้ก็แล้วกัน ถึงเวลาจะออกข้อสอบให้ทั่วประเทศ ก็มีธรรมเนียมว่า ท่านจัดพระที่มีความรู้ในกรุงเทพฯ นำข้อสอบไปจังหวัดต่างๆ แล้วก็ไปจัดการสอบ เสร็จแล้วก็เก็บเอาใบตอบมากรุงเทพฯ แล้วก็มีการประชุมตรวจกัน เมื่อมากนัก ต่อมาก็ให้ตรวจกันในระดับจังหวัดต่างๆ แต่ข้อสอบไปจากศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีหน้าที่จัดสอบ

* ต่อมา ได้มีการตรา พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๑๒

อยู่วัด เรียนไม่มี เมื่อให้ธรรมไม่ได้ พระก็วิ่งไปกับการได้ลาภ

ที่นี่ ที่เรียน บางวัดก็มีที่เรียน บางวัดก็ไม่มีที่เรียน และการเรียน บางวัดก็มีการเรียน หลายวัดก็ไม่มีการเรียน จะสอบ ก็ต้องเอา ต่อมาก็เคยชิน กลายเป็นว่า การเรียนเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยจริงจัง ได้แต่คอยสอบเอา กลายเป็นความเคยชินที่จะไม่ค่อยเอาใจใส่ ถึงเวลาก็สั๊กแต่ว่าสอบ

ต่อมาก็เอาคำว่า สอบไว้ ได้เทียบเป็นขั้นนั้นขั้นนี้ เพื่อสั๊กไป จะมีโอกาสได้เป็นตำรวจ หรือเป็นอะไรๆ ก็จึงไม่ได้ตั้งใจเรียน เพื่อรู้ธรรม แล้วเพราะเรียนเอง ไม่มีอาจารย์ ก็ต้องไปอย่างนั้นเอง ไม่ได้เข้าใจอะไร แค่ว่าท่องจำ เอาไปสอบให้ได้ เขาถามมาว่า ธรรมมีอุปการะมาก มีกี่อย่าง ก็ตอบไปว่า ธรรมมีอุปการะมาก มี ๒ อย่าง คือ สติ ระลึกได้ สัมปชัญญะ ความรู้ตัว ว่าตามแบบไปแล้วก็จบ

ที่นี่ พระก็มีความสัมพันธ์กับญาติโยม เมื่อไม่สนใจที่จะให้ธรรม ก็ไปยุ่งกับเรื่องอื่นๆ ที่ตัวสนใจ ญาติโยมในท้องถิ่นก็พลอยไม่ค่อยสนใจธรรมด้วย เพราะพระก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร แล้วก็ไม่ได้ใส่ใจอะไรนัก ที่นี้จะพูดกันเรื่องอะไร ก็เรื่องในชีวิตประจำวัน เรื่องยากจน ร่ำรวย เอา ทำอย่างไรจะรวย ถ้าจะพูดธรรมให้รู้จักทำมาหากิน ขยันหมั่นเพียรใช้ปัญญาอย่างไรๆ ก็พูดไม่ค่อยออก ไปๆ มาๆ เข้า... ก็เล่นห่วยๆ รัฐบาลก็มีลอตเตอรี่ให้

ต่อมา ชักจะหวังดีแก่ญาติโยมมากขึ้น พระก็ลองแนะนำเลข ไปๆ มาๆ ก็ชักถนัดให้ห่วย พอให้ห่วยถูก มีชื่อเสียงออกไป คราวนี้คนก็ขึ้นกันใหญ่ เอาละ ที่นี้ก็เส้นทางหาลาภ พระก็ชักเบนความสนใจมาในเรื่องให้ห่วย และเรื่องอะไรต่ออะไรที่จะให้ได้ลาภ

อีกเรื่องหนึ่ง คนมีปัญหา มีความทุกข์ ก็มาปรับทุกข์กับพระ ที่นี้ พระไม่มีธรรมะจะสอน ทำอย่างไรดี มีของเก่าติดมาในประเพณี มีสิ่งเคารพนับถือในเชิงไสยศาสตร์ เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ อันนี้ง่ายดี ก็เอาอันนี้ พอลบขันธ์แล้ว มันก็เข้าหลักของศาสนาโบราณ ไปกันได้ อย่างที่ว่า มีอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เขียนในตำราสังคมวิทยา บอกว่า พระมีบทบาทเหมือนหมอผี

เมื่อพระเป็นคล้ายกับหมอผี ก็เป็นผู้ที่ปลอบประโลมใจคน ช่วยให้เขาหายทุกข์ เกิดมีปัญหาอะไร ก็ช่วยไล่ผีให้ บางทีมีตำรายาเก่า เขาป่วยไข้ ก็บอกยาให้ ช่วยหาทางต่างๆ ที่จะแก้ไข ตามบทบาทที่สัมพันธ์กัน พระก็ต้องเกื้อกูลโยม ใจก็ดีมีเมตตา อยากช่วยโยม แต่จะช่วยอย่างไร เมื่อไม่มีความรู้ ไม่มีธรรมที่จะแนะนำ ก็ออกไปทางนี้แหละ คือไสยศาสตร์ พอလာเข้ามา ก็เหลิงกันไป

อีกเรื่องหนึ่ง พระเอง เมื่อไม่มีงานอะไรจะทำชัดเจน เราอยู่วัดนี้ อาคารเสนาสนะเก่าคร่ำคร่า ก็ต้องซ่อม ต้องรู้จักงานก่อสร้าง ต่อมา พระก็ซ่อมกันเอง เพราะจะได้ไม่ต้องใช้ทุนรอนอะไร ใช้แรงงานของพระเถร ยิ่งเมื่อไม่มีการเล่าเรียนอะไร ก็เอาเวลามาใช้ในการซ่อมแซมก่อสร้างกุฏิและเสนาสนะทั้งหลาย พระก็ต้องขยันใช้ไหม จะไปอยู่เฉยๆ ได้อย่างไร ก็เลยเก่งกันในทางก่อสร้าง ปีนขึ้นหลังคา มุงกระเบื้อง อะไรต่างๆ พระเก่งกันใหญ่ ก็ดีไปอย่างหนึ่ง ท่านก็ช่วยวัดวาอารามได้

ที่นี้ เมื่อเก่งก่อสร้างกันมาก ก็มานึกกันสิ เออ... วัดเรานี้ ต้องสวย ต้องเด่น ต้องใหญ่โต ต้องแสดงฝีมือดี เอาละสิ เมื่อไม่มีอะไรทางธรรมวินัยที่จะทำ ก็นึกถึงเรื่องการก่อสร้าง

ต่อมาก็แข่งกัน วัดใครจะมีโบสถ์สวยกว่า วัดไหนจะมีพระพุทธรูปใหญ่ที่สุด ที่นี้ก็ใช้ทุนมากมาย แล้วก็คุยกันไป ในจังหวัดนี้ วัดเรานี้มีโบสถ์ใหญ่ที่สุด หรือว่าที่วัดนี้ ศาลามีเสาใหญ่ที่สุด ไม่มีวัดไหนเสาใหญ่เท่าวัดนี้ ก็ใหญ่โต ก็สวยงาม ก็โก้กันไป

ไปๆ มาๆ พระเหลื่ออะไร ก็คือ ๑ ก่อสร้าง ๒ วัดถ่มมด และเรื่องจำพวกไสยศาสตร์ แล้วก็ ๓ พิธีกรรม ก็จัดงานวัดกันใหญ่โต วัดมักจะมืงานประจำปี ไช้ไหม? วัดนี้เป็นศูนย์กลางชุมชน มาแต่โบราณแล้ว ญาติโยมก็มาวัดสนุกสนาน มหรสพก็มาจัดที่วัด พระก็เลยเป็นศูนย์กลาง ที่ต้องเอื้ออำนวยความสะดวก ไปๆ ก็เป็นผู้ชำนาญในการจัดบริการเหล่านี้ ก็ต้องจัดต้องทำงานพิธีให้หรูหรา โอ้อำกันไป

ไปๆ มาๆ เรื่องเหล่านี้ ก็เลยกลายเป็นจุดเด่นของพระและของวัดไป คือ เรื่องก่อสร้างให้ยิ่งใหญ่สวยงาม เรื่องงานพิธีให้โอ้อูหรา แล้วก็วัดถ่มมดให้ได้ขึ้นชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ ขลังที่สุด ก็มาแข่งกันในเรื่องเหล่านี้ ไปๆ มาๆ เรื่องราวสภาพเหล่านี้ก็ชักจะบดบังเนื้อตัวของพระพุทธรูปศาสนา ไช้ไหม?

เนื้อตัวของพระพุทธรูปศาสนา คือธรรมวินัย ก็ชักจะเลือนรางไป จนกระทั่งไม่ค่อยจะรู้จักกัน เเด่นขึ้นมาในเรื่องวัตถุ หรือด้านรูปธรรม เหมือนกับว่าพระพุทธรูปศาสนานี้เป็นหลักเป็นฐานอย่างดี พระก็เยอะ วัดวaramก็มากมายใหญ่โต แต่เนื้อตัวของพระพุทธรูปศาสนาอยู่ที่ไหน จนน่ากลัวว่า เนื้อจะหมดหายไป มีแต่เปลือก

ที่ว่าเป็นเรื่องที่น่าคิดมากนะ จะต้องช่วยเตือนสติกัน ท่านทั้งหลายคงพอจะเห็นนะ

มองดูสังคม เห็นปมปัญหาการศึกษา การพัฒนาจึงจะเป็นไปได้

เรื่องทั้งหมด ต้องมองไปถึงเหตุปัจจัย ที่สืบเนื่องมานานาน นี้ก็คือสังคมของเราสร้างมันขึ้นมาเอง ตลอดเวลาที่ผ่านมายาวนาน ปัญหาหนักยัดเยียดที่แทบจะไม่มีใครรู้ตัวของสังคมไทย ก็คือสภาพที่เรียกว่าความไม่เสมอภาคแห่งโอกาสในการศึกษา อย่างที่ว่าไปนั้น

ที่นี้ ดูความเปลี่ยนแปลงต่อไป พอมีถนนหนทางไปทั่วถึงชนบท ตอนนี่วัดก็เลยไม่มีเด็ก เกิดเป็นปัญหาใหม่อีก **หนึ่ง** ไม่มีเด็กอยู่วัด ลูกศิษย์พระไม่มี ขาดกันไปทั่ว **สอง** สมัยก่อนนั้น วัดมีเณรเต็มไปหมด เพราะเด็กมาบวชเณรเพื่อเรียนหนังสือ ไม่มีเณรแล้ววัดเวลานี้ หาเณรแทบไม่ได้

มองดูทั่วๆ กว้างๆ จะเห็น ภาคอีสาน ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ มีความแตกต่างกันที่สำคัญ ตั้งแต่อัตราส่วนของพระและเณร ภาคเหนือมีเณรมากกว่าพระ อาจจะมี ๒-๓ ต่อ ๑ และในภาคเหนือ นั้น เรียกเณรว่าพระ เรียกพระเป็นตุ้ ว่าตุ้เจ้า แล้วถือการบวชเณรเรื่องใหญ่ สำคัญมาก บวชพระยังรู้สึกเป็นรอง

ในภาคเหนือ นั้น แต่ก่อนมา เณรเยอะแยะไปหมด แต่เดี๋ยวนี้ พระเชียงใหม่ พระเชียงรายบอกว่าไม่มีเณร ต้องไปเอาเด็กมาจากสิบสองปันนา ซึ่งเป็นถิ่นแดนที่ยังขาดแคลนการศึกษา ด้วยหวังว่าจะได้เล่าเรียน ก็มาอยู่วัดในเชียงใหม่ ในเชียงราย นี่คือนตัวอย่างสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม

ดูทางภาคอีสาน ที่นี้พระกับเณร พอๆ กัน ส่วนทางภาคกลางนี้ พระชักจะมากกว่าเณร ภาคใต้นั้น ไม่ทราบแน่ ผมไม่ได้จำไม่ได้สังเกตแยกแยะ แต่เป็นที่รู้กัน โดยเฉพาะภาคอีสาน กับภาคเหนือ ก็เป็นอย่างที่ว่านี้แหละ

นี่ก็แปลว่า ภาพเก่าหายไป คือเณรกับเด็กวัดแทบจะหมด
เดี๋ยวนี้กลายเป็นว่า จะมีคนบวชเณร ก็ตอนบวชเณรภาคฤดูร้อน

จะบวชพระ ก็ไปบวชเมื่อไม่มีทางไป หรือเป็นคนที่เลิกทำ
การงานอาชีพ ปลงภาระแล้ว อยากอยู่หาความสงบ ก็มาบวช ก็เลย
เป็นหลวงตาไป จนกระทั่งพูดกันว่า โอ้ เมืองไทยเดี๋ยวนี้ เกิดมีวัด
หลวงชนิดใหม่ ฟังแล้วถึงว่าวัดหลวงอะไร เผลยว่า**วัดหลวงตา** ซึ่ง
เกิดขึ้นมาในระยะหลังนี้เอง

ที่นี่ วัดก็มีพระน้อย เพราะไม่มีคนจะมาบวชมาเรียน ก็เลย
ทำให้วัดขาดเจ้าอาวาส เวลานี้ ประมาณ ๕,๐๐๐ วัด ไม่มีเจ้า
อาวาส โดยไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็น ตั้งแต่ไม่ได้เล่าเรียน ถึงแม้เป็น
วัดที่มีเจ้าอาวาส แต่เจ้าวัดมากมายก็ไม่มีความรู้ เป็นคนที่มาบวช
เป็นหลวงตา ก็ได้แค่มีหลวงตามาเฝ้าวัดให้

ถ้าท่านรู้เข้าใจเรื่องนี้ จะเห็นสถานการณ์พระพุทธศาสนา
ว่าหนักขนาดไหน เราอยู่ในนี้ ไม่ค่อยได้ทราบอะไร ต้องออกไป
ชนบทไกลๆ ได้เห็นกว้างๆ จึงจะรู้ว่ามันทรุดขนาดหนัก ผมเคยพูด
บอกว่า พระพุทธศาสนาเมืองนี้ ถ้าไม่ระวังให้ดี จะเหมือนต้นไม้
ใหญ่ที่ยืนต้นตาย ต้นไม้นั้น ต้นเบ้อเริ่มเลย แหม... ใหญ่มากจริงๆ
แต่มันไม่มีชีวิต นี่แหละสถานการณ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

พระนวกะ: นำเป็นห่วง

หลวงพ่อสมเด็จ: ก็นำเป็นห่วง นำเป็นห่วงมานานแล้ว จะฟื้นกัน
ไหวไหม เราจึงต้องการผู้บริหารที่รู้สังคมไทย รู้ปัญหาของสังคม
เวลานี้ปัญหาหนักมาก คือผู้บริหารบ้านเมือง ต้องพูดตรงๆ ว่าไม่รู้
ปัญหาเหล่านั้น